

16.12.2013

Dnro 4048/4/12

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Jari Pirjola

POLIISIN VOIMANKÄYTTÖ MAASTA POISTAMISEN YHTEYDESSÄ

1

KANTELU

Kantelija A arvosteli poliisin menettelyä, kun hänet yritettiin käännättää Suomesta Tukholman kautta Burundiin. A kertoi, että poliisi käytti häntä kohtaan suhteettomia voimakeinoja ja hänen päänsä peitettiin punaisella vaatteella. - - -

- - -

3

RATKAISU

3.1 Saadun selvityksen sisältöä

3.1.1 Helsingin poliisilaitoksen lausunto ja ylikonstaapeli B:n selvitys

Helsingin poliisilaitoksella on ollut suoritettavana A:n käännetyispäätöksen täytäntöönpanoon liittyneet matkanjärjestelyt, maasta poistaminen sekä saattajien asettaminen matkalle. Poliisihallituksen 26.4.2010 voimankäytöstä maasta poistamispäätöksen täytäntöönpanossa antamassa määräyksessä (POHADno/2010/998) on todettu, että saattaen tapahtuvan maasta poistamisen tarkoituksena on varmistaa ulkomaalaisen poistuminen Suomesta ja saapuminen kohtamaan siten, ettei hän aiheuta vaaraa tai vahinkoa matkan aikana itselleen, muille ihmisille tai esimerkiksi lentoturvallisuudelle. Poliisin tulee toimia siten, ettei kenenkään oikeuksia loukata tarpeettomasti eikä poliisin toimenpiteistä aiheudu vaaraa maasta poistettavalle tai sivullisille henkilöille.

Mikäli maasta poistettava ulkomaalainen pyrkii vastarinnalla estämään maasta poistamisen täytäntöönpanon suorittamisen, tulee mahdollisten voimakeinojen käytössä huomioida poliisilain 27 §:n periaatteet sekä tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Nyt kyseessä olevassa asiassa olosuhteet tapahtumapaikalla ovat olleet sellaiset, että voimakeinojen käyttö on ollut puolustettavissa ja perusteltua.

Ylikonstaapeli B kiinnittää huomiota muun muassa siihen, että A haettiin Hesperian sairaalasta. Sairaalan lääkäri oli aikaisemmin todennut, että A on matkustuskelppoinen. A oli yhteistyöhaluton. Hänet talutettiin poliisiautoon käsiraudoissa. Autossa käsiraudat vaihdettiin käsirautavyöhön. Käsirautavyö on erityisesti lentoteitse saatettavia varten suunniteltu voimankäyttöväline. Käsirautavyö on Poliisihallituksen hyväksymä ja poliisimiehet ovat saaneet sen käyttämisestä koulutusta. A kannettiin lentokoneeseen. Lentokoneen sisällä voimakkaassa rimpuilutilanteessa, jossa A potki kaikin voimin, hänen polviensa yläpuolelle laitettiin tarrarepäisy-lukitteinen nauha potkimisen estämiseksi. Hänen päälleen laskettiin

löyhästi ohut villakangaskudonteinen filtti, koska A sylki poliisimiehiä. Filtti ei mitenkään haitannut hengittämistä eikä puhumista. Lento oli Helsingistä Arlandaan.

Arlandasta A palautettiin Helsinkiin, koska lentoyhtiön kenttäpäällikkö ei suostunut ottamaan häntä koneeseen. A käännyttiin onnistuneesti Burundiin 14.11.2012.

3.1.2 Poliisihallituksen lausunto

Lausunnossa kiinnitetään muun ohessa huomiota siihen, että filttiä ei voida pitää varsinaisena voimakäyttö- tai suojavälineenä. Filtilä ei voida katsoa täyttävän poliisiasetuksen 18 §:n mukaista määritelmää voimakäyttövälineestä. Nyt kyseessä olevassa asiassa on myös tulkinnanvaraista, voidaanko asiassa ylipäätään puhua voimakeinojen käytöstä, sillä voimankäyttöasetuksen 2 § 1 momentin 1 kohdan mukaan voimakeinojen käytöllä tarkoitetaan voimakäyttövälineen tai fyysisen voiman käyttämistä siten, että sillä pyritään vaikuttamaan tehtävän kohteena olevan käyttäytymiseen joko suoraan tai välillisesti.

Edellä mainituista syistä Poliisihallitus katsoo, että filtilä käytön asianmukaisuuden arvioinnissa lähtökohdaksi ei voida suoraan ottaa poliisin voimankäyttöä koskevia säännöksiä. Tästä syystä filtilä käyttö ei ole myöskään edellyttänyt sitä, että Poliisihallitus olisi erikseen hyväksynyt sen käyttämisen taikka että käyttäjä olisi saanut erityisestä koulutusta asiaan liittyen.

Poliisihallituksen mukaan kysymys tässä asiassa on siitä, onko voimassa olevassa lainsäädännössä perusteet sille, että poliisi peittää käännyttävän kasvot sylkemisen estämiseksi. Nykyisessä poliisilainissa ei ole nimenomaista toimivaltasäännöstä, jonka mukaan poliisilla olisi oikeus rajoittaa virkatehtävän kohteena olevan henkilön toimintavapautta nyt kuvatulla tavalla.

Ongelmaksi muodostuu lausunnon mukaan se, voidaanko nykyisen lainsäädännön pohjalta poliisilta katsoa olevan riittävät toimivaltuusäännökset nyt käsillä olevan kaltaisissa olosuhteissa tehtävän vastarinnan (sylkemisen) estämiseksi.

Poliisihallitus toteaa, että sylkeminen sinänsä voidaan tulkita sellaiseksi poliisin 27 §:n mukaiseksi vastarinnaksi, jonka estämiseen poliisi olisi toimivaltainen käyttämään fyysisiä voimakeinoja. Löysän ja hengittävän peitteen asettamista henkilön päälle sylkemisen estämiseksi voidaan pitää fyysisiä keinoja lievempänä keinona pyrkiä tämän tarkoituksen toteuttamiseen, mistä syystä Poliisihallitus katsoo, ettei kyseiselle toimenpiteelle ole estettä. Poliisihallitus perustelee näkemystään lisäksi sillä, että uuden, vuoden 2014 alussa voimaan tulevan poliisilain 2 luvun 20 §:ssä säädetään poliisin toimivallasta rajoittaa toimenpiteen kohteen liikkumis- ja toimintavapautta (aikaisempi asetustasoinen sääntely koski sanamuotonsa mukaan vain liikkumisvapautta). Mainitun lainkohdan esitöissä todetaan sanamuodon käsittävän esimerkiksi sylkemistä estävän siteen käyttämisen, jos kohdehenkilö sylkee joko poliisimiehiä tai sivullisia kohti (HE 224/2010 vp, s. 86). Mainittu lainkohta puhuu Poliisihallituksen mielestä sen puolesta, ettei lainsäätävä suhtaudu torjuvasti tällaisten toimenpiteiden suorittamiseen.

Poliisihallitus katsoo poliisihallituksen toimivaltainen käyttämään peitettä sylkemisen estämiseksi. Lausunnossa kiinnitetään huomiota vielä siihen, että filtti oli asetettu kantelijan päälle kevyesti ja sitä kiristämättä. Filtti on ollut villakangaskudontainen, joka mahdollistaa esteettömän hapensaannin. Filtilä asettaminen ei ole näin ollen ole Poliisihallituksen ohjeiden vastaisesti osittainkaan peittänyt A:n hengitysteitä. Lisäksi voidaan pitää selvänä, että filtilä asettamisesta poliisin selvityksessä kuvatulla tavalla voi aiheutua erittäin vähäinen riski epätoivottavista fyysisistä seurauksista. Näidenkin osalta on syytä huomata, ettei filtti ole

estänyt kantelija puhumista tai muuta kommunikointia ja että tätä on jatkuvasti valvottu lentokoneessa. Poliisihallitus toteaa lisäksi käsityksensä, että poliisilla ei käytännössä ole ollut lievempää vaihtoehtoa kantelijan toiminnan estämiseksi. Edes käännetyksen keskeyttäminen ei olisi voinut estää sylkemisen jatkamista. Kun otetaan vielä huomioon kyseisen lennon lyhyehkö kesto (Helsinki-Tukholma) sekä muut selvityksessä kuvatut olosuhteet Poliisihallitus katsoo, että asiassa on toimittu voimassa olevan lainsäädännön ja ohjeistuksen sallimissa rajoissa.

3.2. Kannanotto

Olen tutkinut asianne, mutta en ole havainnut siinä oikeusasiamiehen toimenpiteitä edellyttävää lainvastaista tai virheellistä menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä. Voin yhtyä Poliisihallituksen lausunnossa esittämään näkemykseen, jonka mukaan sylkeminen voidaan tulkita sellaiseksi vastarinnaksi, jonka estämiseen poliisi oli toimivaltainen käyttämään fyysisiä voimakeinoja.

Pidän tästä syystä sylkemisen estämiseksi tarkoitetun kankaan käyttämistä A:n käännetyksen yhteydessä hyväksyttävänä. Totean kuitenkin, että saamieni tietojen mukaan sylkemisen estämiseksi on kehitetty naamasuojus, jonka muotoilussa on erityisesti kiinnitetty huomiota hengityskanavien auki pysymiseen. Pidän tällaisen suojuksen käyttämistä vilttiä parempana vaihtoehtona. Esitän, että poliisi hankkii käyttöönsä edellä kuvatun naamasuojuksen ja luopuu viltin käyttämisestä. Kiinnitän tässä yhteydessä huomiota Euroopan neuvoston kidutuksen vastaisen komitean (CPT) suositukseen (Deportation of foreign national by air, 13 the General Report (2003) of the CPT), jonka mukaan maasta poistamisen aikana ei tule käyttää sellaisia voimakeinoja, jotka voivat kokonaan tai osittain tukkia joko suun tai nenän hengityskanavat ("CPT has systematically recommended an absolute ban on the use of means likely to obstruct the airways (nose and/or mouth) partially or wholly").

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2. esittämäni käsityksen Poliisihallituksen ja Helsingin poliisilaitoksen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni edellä mainituille viranomaisille.